

ZAHRAŇIČÍ

in.ihned.cz/zahranici

Na zádech mají betlehemci cedilo. Dřevorubci v něm kdysi nosili jídlo a potřebné věci do lesa.

FOTO: AUTOR

„Co se týká Štědrého dne, tak dopoledne bylo na to, aby se připravila domácnost, ozdobil stromček, uklidilo se a začalo se s přípravou štědrovečerní večeře. Bylo nepsaným pravidlem, že do oběda se měla domácnost připravit a potom už se chystal večer. Večeře – v podstatě taková tradiční balocká – spočívala v tom, že na stole by nemělo nic chybět. Byla tam sůl, česnek, cibule, oplatky, med, opekance na sladko, s mákem nebo na slano s brynzou, zelňačka s houbami – nemělo by tam tedy být maso ani klobása, šlo o postní den – pak ryba, salát.“ Paní Štulrajterová seděla u stolečku a vzpomínala na to, jak se tu kdysi slavily Vánoce.

„Ryba je už novodobá záležitost, protože ryby tu nebyly a lidé byli chudí,“ doplnil ji její manžel, který doposud jen poslouchal. Sám působí v místním folklorním souboru, a tak jsou mu zdejší tradice velmi blízké.

Dětem vánoční víno

V kuchyni byste ale místním možná ani nerozuměli. Například baba není žena u plotny, ale výraz pro bramborovou placku. Blacha je zase výraz pro plech, ale baba na kruhové blache je tortiňa. Zaslouchnete také výrazy jako beľuš, fiľfas, fišprét, geršňa, gríska, krumpľe a celou řadu dalších, kterým by nerozuměl nejspíš ani Slovák z Bratislavy.

„A ještě jsme zapomněli: vařila se hrušková voda, což je vlastně odvar ze sušeného ovoce, přidala se vanilka, cukr, skořice, to vše se svařilo a pak se to studené dávalo dětem. Nebyla to žádná pepsikola nebo něco takového, ale děti tomu říkají vánoční víno. To byla myslím taková zvláštnost a dělá se to dodnes,“ pokračovala paní Štulrajterová.

„Rodina pak stoluje a večer stráví u stromčku. Dárčky bývaly kdysi velmi jednoduché – nějaké hadrové panenky a dřevěné hračky pro děti. V dnešní době je to úplně něco jiného,“ dodala ještě naše hostitelka. V domě vonělo cukroví a v rohu místnosti stál stromček nazdobený baňkami v jednom barevném tónu. Větve už dnes nezdobí žádná jablka a ořechy, jako tomu bylo kdysi.

„Ke zdejším Vánocům samozřejmě patří koledníci. U nás jim říkáme betlehemci. A abych nezapomněl, u nás chodili koledovat i Cikáni. Máme tu tři osady Cikánů a přes svátky nám chodili zpívat. Aby si i oni trochu přilepšili, chodili od domu k domu. Lidé jsou v tomto období štědrí a hodní, takže vždy dostali výslužku i oni.

Tradice betlehemců vznikla v pastýřské době, kdy tady bylo hodně salaší. Pastýři se přes léto starali o ovce, a když na zimu přišli do vesnice, v podstatě neměli co dělat. Pomáhali bohatším hospodářům a přes svátky vybudovali tradici chození s betlémem.

Spočívalo to vlastně v partě chlapů, kteří spolu navštívili každý dům, kde je přijali. Tam pak domácím předvedli pěkné vánoční pásmo o tom, jak se narodil Kristus Pán a jak je na to upozornil anděl. Betlehemci chodili oblečení v tradičních balockých krojích, měli vysoké klobouky ozdobené stužkami a v rukou hole. Na zádech nosili cedilo, což je součást zdejšího lidového kroje. Je to vlastně taková kapsa, která se vyráběla z látky utkané z ovčí vlny. Používali ho dřevorubci, když chodili na týden do lesa, nosili si v něm jídlo a věci, které potřebovali. Pan Štulrajter vykouzlil odkudsi balocký kroj, vypráví a ukazuje nám, jak se co používalo.

„Tradice se dochovala. Betlehemci u nás chodí od Štědrého dne, hned po večeři. Jak se lidé najedí, tak už betlehemci chodí. Máme tu více skupin, protože jsme vesnice velická rozlohou i počtem obyvatel, takže bylo těch pastýřů hodně a i těch skupin betlehemců bylo a je vždy více. Z každé osady byla jedna parta, a když se stalo, že si navzájem vlezli do rajónu, tak došlo i k tomu, že se s těmi holemi poprali, ale to už patřilo k věci,“ okomentoval zdejší tradice ještě pan Štulrajter, když jsme byli na odchodu. Z kuchyně to vonělo a blížil se čas, kdy rodina zasedne k večeři.

Po půlnoční klobása

Domy přikrývala vysoká nadýchaná vrstva sněhu a kouř z komínů stoupal rovně vzhůru k obloze. Ani vánek se neodvážil narušit vánoční pohodu v Černém Balogu. Pod nohama nám vrzal promrzlý sníh a my pomalu zamířili směrem ke kostelu.

Z velké budovy hned vedle fary se už ozývaly housle a zpěv. Tady se pomalu začali scházet členové zdejšího souboru, aby společně strávili i část Vánoc. Posedávali a postávali kolem dlouhého stolu, koštovali cukroví a pochutiny, kolovala láhev pálenky a nalévaly se štamprlíčky. A zpívalo se a hrálo.

Po jedenácté hodině večerní se všichni přesunuli do kostela, aby předvedli svým spoluobčanům vánoční pásmo, které připravili. Chránová akustika dodala lidovým písním úplně jiný rozměr a ani tady nemohli chybět Anděl, Stacho, Fedor, Ivan a bača. Přimo před oltářem předvedli své kolečko, a když tančili, bušili svými kyji do dlažby, až uši zaléhaly.

Než začala půlnoční mše, byl kostel úplně plný. Tak jako kdysi, i dnes celá vesnice přišla k betlému, aby se lidé setkali při společné modlitbě. Po mši si vzájemně přáli šťastné a veselé svátky a šlo se také hned na první návštěvu. Po půlnoci se také už mohlo jíst maso, takže se uvařila klobása a začalo vánoční období, které pokračovalo až do Štěpána. Tak tomu bylo loni, předloni i po celá staletí od dob, co se lidé usadili kolem Černého Hronu, a bude tomu tak jistě i letos a roky příští. ■

LUMÍR PECOLD

FOTO: AUTOR